Endemische Bomen
Matanan Endemico

'Ambiente' heeft al eens eerder bericht over de natuurlijke omgeving op Aruba. Sommige fenomenen daarin zijn heel speciaal en komen alleen voor op Aruba of zijn in hun verschijningsvorm beperkt tot de directe omgeving. Dit verschijnsel wordt 'endemisch' genoemd. De bewoners van deze gebieden gebruikten veel van de alleen in hun omgeving voorkomende bomen en planten voor allerlei speciale doeleinden; waaronder ook vele medicinale toepassingen. In dit artikel stellen wij u een paar unieke exemplaren voor die u gewoon langs de weg kunt tegenkomen.

'Ambiente' a yega di publica caba tocante naturalesa na Aruba. Algun fenomeno ta masha special mes y por wordo haya aki na Aruba so, of door di nan forma ta limita na nan ambiente directo. E fenomeno aki ta wordo yama 'endemico'. E habitantenan di e are-anan aki tabata haci hopi uso di e palo y matanan cu tabata tin den nan becindario so pa tur sorto di metanan special. Entre otro pa usonan medicinal. Den e articulo aki nos ta presenta na bo un par di ehemplar uniconan aki cu bo por haya simplemente canti caminda.

Ambiente. Jrg. 3, nr. 9 (2002). p.56-60

Je ziet ze overal en daarom vallen ze eigenlijk niet meer op. De 'Ritterocereus griseus' of makkelijker gezegd de 'Cadushi'. De allom bekende boomvormige cactus kan wel 10 m. hoog worden. De bloemen ervan gaan 's avonds open en worden door vleermuizen bezocht; zij zorgen daarbij tegelijkertijd voor de bevruchting. Deze 'gewone' cactus komt toch alléén maar voor in het noorden van Venezuela, Colombia en op de aangrenzende eilanden; dus ook hier. Van de vruchten is stroop te maken en van een afkooksel van de bloemen maakt men een oogwater. Vermengd met wat kraanwater is het vocht dat door de takken stroomt te gebruiken tegen nierstenen. Bovendien doen de wortels van de multi-functionele 'Cadushi' wonderen bij het schoonmaken van een vuile vloer. Een nog praktischer aanwending van de cactus is het maken van 'hagen', waar hij ook voor wordt gebruikt.

Bo ta wak nan tur caminda y pesey mes nan no ta yama atencion mas. E 'Ritterocereus Griseus' of mas facil bisa 'Cadushi', ta conoci tur caminda y por bira 10 metro halto. Su flornan ta habri anochi y ta atrae raton di anochi cu ta percura pa fertilisacion. E cadushinan comun aki bo ta haya solamente den parti nort di Venezuela, Colombia y riba e islanan den cercania. Ta traha stropi di e frutanan y ta herbe e flornan pa traha un sorto di awa pa laba wowo. Larga cu awa di cranchi e likido cu ta sali for di e brasanan, por wordo usa contra piedra na rion. Y e raisnan di e cadushi multi-funcional aki ta haci milagro ora di haci flur limpi. Un uso pratico di cadushi ta su funcion como tranke of cerca, pa cual e ta wordo usa tambe..

Een iets moeilijker te vinden familielid van de 'Cadushi' is de 'Subpilocereus repandus' of gewoon: 'Breba'; dit is ook een boomvormige cactus maar veel zeldzamer. Deze komt alleen maar voor op Aruba, Bonaire, Curaçao en de kustgebieden van Venezuela. De takken van de cactus lijken net schroefdraad te hebben en zien er wat 'donzig' uit. Het hout van de cactus werd gebruikt bij het maken van daken, huismuren en meubels. Met een schijf van de tak, ontdaan van de dorens, kun je je haar wassen of de vaat doen. En wanneer je een stukje van vlak onder de huid van een tak eerst droogt, dan licht roostert en opeet schijnt het te werken tegen diaree.

Un miembro di famia di e cadushi cu ta mas dificil pa haya ta e 'Subpilocereus Repandus' of e asina yama 'Breba'. Tambe un tipo di cadushi, pero poco comun. Esaki bo ta haya solamente na Aruba, Bonaire y Corsow y den e areanan di costa di Venezuela. E brasanan di e breba ta parce scruf y ta manera catuna. E palo di e cadushi tabata wordo usa pa traha dak, muraya di cas y mueble. Cu un pida di un di e brasanan, deshaci di su sumpiña, bo por laba cabei of laba coi kibra. Y ora bo tuma un pida di e parti cu ta keda net bou di e casca, lagele seca, despues kim'e un tiki riba candela y despues come, esaki ta yuda contra diarea.

De 'Capparis linearis' of 'Quedebeshi' komt niet op Bonaire voor en op Curaçao en Aruba is hij zeldzaam. Als hij bloeit, hebben de witte bloemen meeldraden die ver buiten de bloem uitsteken. Met een afkooksel van de bladeren zijn open wonden te behandelen. Ook wordt, speciaal op Aruba, een afkooksel van de bladeren wel gedronken tegen buikpijn. Vanwege het bijzonder geurig aroma van het hout, werd het vroeger wel gebruikt als brandhout. Dat is vandaag de dag, vanwege het bijzondere karakter van de boom, vanzelfsprekend niet meer aan te raden. Verder schijnen door baden en drinken, verschillende oedemen te behandelen te zijn met een afkooksel van de bast.

E 'Capparis linearis' of 'Quedebeshi' no ta crece na Boneiro y na Aruba cu Corsow e ta scars. Ora e floria e flornan blanco tin stampa cu ta sali largo for di e flor. Cu e awa cu bo ta herbe di esakinan, bo por trata herida habri. Na Aruba nan sa bebe e awa aki tambe contra dolor di bariga. Door di e aroma dushi di e palo, e tabata wordo usa pa sende candela cune temponan aya. Awendia, door di e caracter special di e mata aki, naturalmente esaki claro no ta consehabel mas. Ademas ta parce cu door di baña of bebe e awa di e casca di e cadushi aki, e por cura diferente sorto di edema.

Een machtige boom om te zien is de 'Fofoti' of 'Mangel' ('Conocarpus erectus'). Hij is altijd groen en groeit bijna altijd in de nabijheid van zout water. Toch behoort deze boom of heester niet echt tot de mangrove vegetatie. Dit exemplaar staat in de buurt van 'Dos Playa' in een rooi van Arikok. De stam is zo gekronkeld, dat het lijkt of de boom in de knoop zit of bezig is zichzelf te wurgen.
De 'Fofoti' komt behalve hier ook voor in de subtropische gebieden van Zuid-Amerika, West-Afrika en in het zuiden van Florida. Onderdelen van de boom kunnen op allerlei manieren worden gebruikt en toegepast. Bekend is het gebruik van de bruine vrucht bij het leerlooien. Het hout van de boom is hard, zwaar en zeer duurzaam en word gebruikt in de botenbouw. Afkooksel van de bast wordt wel gedronken tegen suikerziekte of als versterkend middel gebruikt.
Gedroogd en gemalen wordt de bast in een soep gedronken om koorts te bestrijden.

Un palo formidabel pa wak ta e 'Fofoti' of 'Mangel' (Conocarpus erectus). E ta berde tur ora bai y ta floria casi semper den becindario di awa salo. Asina mes e palo of mata aki no ta pertenece na e vegetacion di mangel. E specimen aki bo por haya banda di Dos Playa den un rooi di Arikok. E troncon ta asina troci cu ta parce cu e mata a bruha den un konopi, of ta tratando di horca su mes. Ademas di aki, bo ta haya e 'Fofoti' aki tambe den zonanan subtropical di Sur-America, Africa Oeste y den sur di Florida. Partinan di e palo por wordo usa pa diferente meta y na diferente manera. Esun mas conoci ta su uso pa tam e fruta bruin. E palo di e mata ta duro, pisa y masha duradero y ta wordo usa pa traha boto. Nan sa herbe e tam pa bebe contra malesa di sucu of ta bebe manera un tonico. Mula y sefta ta bebe e casca di e troncon den sopi contra keintura.

Behalve bijzonder en vaak praktisch toe te passen door de mens, is de ons omringende vegetatie ook gewoon mooi om te zien en vaak heel karakteristiek voor het eiland. Een voorbeeld van een echt heel bijzondere boom is de zogenaamde 'Asufio'. Deze boom is vrijwel nergens ter wereld meer te vinden. Maar op Aruba komt hij voor, zij het zeer spaarzaam. De 'Asufio' staat (in het wild) eigenlijk op de lijst van uitsterven. De 'Asufio' op de foto vonden we in het Natuurpark Arikok en is daardoor gelukkig beschermd. Van toepassingen of bijzonderheden van bloem, bast of blad is in de literatuur moeilijk iets terug te vinden, zodat we u daar weinig over kunnen melden. (Wanneer u iets meer over de 'Asufio' weet, laat het de redactie dan even weten.)

Meer over de inheemse planten en bomen op Aruba kunt u vinden in het handzame boekje van J.A. de Freitas: 'De inheemse bomen van de Benedenwindse Eilanden'.

(Dit artikel kwam mede tot stand door de hulp van 'Tony', amateur bioloog en Eddie Croes, Head Ranger van Natuurpark Arikok)

Ademas di ta hopi excepcional y pa tur su usonan practico cu nan tin pa hende, e vegetacion rond di nos ta gewoon bunita pa wak y caracteristico pa nos isla. Un ehempel di un palo masha straño ta e asina yama 'Asufio'. E palo aki casi bo no ta haye niun caminda mas na mundo. Pero na Aruba bo por haye ainda, maske cu e ta masha scars. E 'Asufio' (esun den mondi) ta parece riba e lista di extincion. E 'Asufio' riba e potret nos a haya den Parke Nacional Arikok y ta proteha akiden. No tin mucho informacion den literatura tocante su uso ni su calidadnan special ni di su flor, casca of blachi, di forma cu nos no por duna mucho informacion di dje. (Si encaso bo sa algo mas di 'Asufio', laga nos redaccion sa esaki).

Mas tocante mata y palonan indigeno di Aruba, bo por haya den e buki practico di J.A. de Freitas: 'De inheemse bomen van de Benedenwindse Eilanden.'

(E articulo aki a keda realisa cu aporte di 'Tony', biologo amateur y Eddie Croes, Head Ranger di Parke Nacional Arikok.)